

4. Органова О. Н. Специфика эстетического восприятия : [учеб. пособие] / О. Н. Органова. – М. : Высш. школа, 1975. – 224 с.

5. Шеллинг Ф. В. Философия искусства / Ф. В. Шеллинг [пер., вст. статья П. С. Попова и М. Ф. Освянникова]. – М. : Мысль, 1966. – 496 с.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2012 р.

УДК 811.161.2;81'373

О. О. Петрушенко

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ РОЗГОРТАННЯ МІКРОПОЛЯ «ВЕСНА» В МОВОСТИЛЯХ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Петрушенко О. О. Лексико-семантичне розгортання мікрополя «весна» в мовостілях українських авторів другої половини ХХ століття.

У статті простежено лексико-семантичне розгортання темпоральної номінації «весна» у словнику української поезії II половини ХХ століття. Проаналізовано особливості образно-естетичного й експресивного розвитку часономена «весна». З'ясовано семантико-асоціативний потенціал дистрибутива «весна» в мовостілях українських авторів II половини ХХ століття.

Ключові слова: лексико-семантичне мікрополе, темпоральна номінація, метафора, епітет, порівняння.

Петрушенко А. А. Лексико-семантическое развертывание микрополя «весна» в языковых стилях украинских авторов второй половины XX века.

В статье прослеживается лексико-семантическое развертывание темпоральной номинации «весна» в словаре украинской поэзии второй половины XX века. Проанализированы особенности образно-эстетического и экспрессивного развития часономена «весна». Выяснено семантико-ассоциативный потенциал дистрибутива «весна» в языковом стиле украинских авторов второй половины XX века.

Ключевые слова: лексико-семантическое микрополе, темпоральная номинация, метафора, эпитет, сравнение.

Petrushenko O. O. The lexical-semantic deployment of the microfield «spring» in the language style of Ukrainian authors of the second half of the twentieth century.

The lexical-semantic deployment of the temporal nomination «spring» in the dictionary of Ukrainian poetry of the second half of the twentieth century is observed in this article. The peculiarities of imaginative and esthetic and expressive development of this nomination are analyzed. Semantic-associative potential of the distributive «spring» in the language style of the Ukrainian authors of the second half of the twentieth century is found.

Key words: lexical-semantic microfield, temporal nomination, metaphor, epithet, comparison.

У системі лексичних засобів, які покривають понятійну сферу *час*, особливе місце посідають номінації, згруповані в компонентно закриту лексико-тематичну групу «назви пір року» («зима», «весна», «літо», «осінь»). Кожна з них формує самостійну й достатньо розгалужену лексико-семантичну мікросистему, розгляд якої заслуговує на увагу дослідників.

У сучасній українській лінгвостилістиці дослідження лексико-семантичного поля «час», тематичних груп лексики та тропеїчних засобів, через які реалізується його текстове розгортання, розглядалося багатьма лінгвістами (М. П. Кочерган, С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонок, Л. О. Пустовіт, Л. В. Кравець, Г. М. Сюта, О. М. Тищенко, О. М. Задорожна, М. В. Цегельська та ін.) та залишається одним із пріоритетних напрямків студій. Проте питання стилістичного функціонування гіпонімів *зима*, *весна*, *літо*, *осінь* як вербалізаторів гіпероніма *рік* і ядерних номінацій однойменних лексико-семантичних мікрополів водночас досліджені поки що недостатньо. З огляду на це актуалізується потреба поглибленого вивчення цих темпорально маркованих мовно-естетичних знаків, у процесі якого на матеріалі української поезії другої половини ХХ ст. було б з'ясовано їхній семантико-асоціативний потенціал, продемонстровано особливості образно-естетичного й експресивного розвитку, здатність до нарощення нових типів контекстуальних зв'язків і вибудовування самостійних мініпарадигматичних комплексів. Ця обставина слугує вагомим мотиваційним чинником для обґрунтування актуальності пропонованої статті.

Мета нашого дослідження полягає в поглибленому аналізі лексико-семантичної темпоральної номінації «весна» в аспекті з'ясування лінгвостилістичної значущості її конститuentів.

Відповідно до мети поставлено такі завдання:

- 1) простежити лексико-семантичне розгортання темпоральної номінації «весна» в мовистиях українських авторів II половини ХХ століття;
- 2) проаналізувати особливості образно-естетичного й експресивного розвитку часономена *весна*;
- 3) з'ясувати семантико-асоціативний потенціал дистрибутива «весна» у словнику української поезії другої половини ХХ століття.

Відомо, що універсум *часу* людина сприймає, усвідомлює та відображає в конкретніших, «осяжніших» темпоральних відтінках, структурування яких підказує їй побутовий досвід. Пори року, назви яких слугують об'єктом дослідження в цьому структурному

підрозділі, відбивають циклічну модель членування часу (точніше, такого періоду його виміру, як рік) на систематично повторювані періоди і пов'язані з ними цикли життя природи. Тому в мовно-поетичній свідомості вони закріплені як «універсальні символи народження, росту, смерті й відродження, упорядковані цикли природи та людського життя» [7, с. 52].

Пряме значення лексеми *весна* – «пора року між зимою і літом, яка характеризується подовженням дня, потеплінням, появою перелітних птахів, розквітом рослин і т. ін.» [6, с. 341]. На його основі в мові української поезії другої половини ХХ ст. розвивається багато образних значень, які забезпечують метафоричне розгортання цієї номінації як у рамках ЛСП «час», так і в широкому контексті національної поетичної традиції другої половини ХХ ст.

Варто зазначити, що розширення базової семантики лексико-семантичного варіанту зафіксованого в тлумачному словнику «Рік (тільки при визначенні віку кого-небудь)» [6, с. 341] стало однією з мотиваційних підстав для усвідомлення пори року *весна* як одиниці поетичного часовідліку, пор.: *І дівич, і кентавр, ти знав багато весен./ Але оця найтонш наслідує Її* (К. Москалець); *Мій вінок, де квітло двадцять весен./ уже пожовк, осипався, опав* (В. Стус); *З кожною весною/ вигини дівчат вабливють* (Б. Бойчук).

Акцентуємо увагу на тому, що власне-часове (пряме номінативне) значення домінує в похідних від іменника *весна* прислівниках та прийменникових конструкціях, що виконують функцію поетичних обставин часу, пор.: *Мабуть, ніде так боляче весною/ Не розривають серця солов'ї* (І. Гнатюк); *Весною ж – яке все доглянуте./ Квітник палахкоче ж який!* (І. Драч); *Народе Токтогула й Тоголока./ Тебе палили зайди навесні./ Де мерехтіло місто навесні./ Там восени – втирлована толока* (Д. Павличко); *Сюди приходять навесні із України липи* (В. Стус); *Та коли б не падав цвіт/ По весні під ноги літу/ Не зав'язувавсь би плід/ Для нового первоцвіту* (Б. Олійник). Такі слововживання, хоч і не мають виразного естетичного навантаження, однак заслуговують на відзначення як частотно вживані складники темпорального лексико-семантичного мікрополя «весна».

До стереотипних для української поетичної мови, а тому стилістично деестетизованих, безобразних зараховуємо також активні в досліджуваних текстах сполуки номінації *весна* з дієсловами *іде, прийде, приходить*: *Йде весна по всій землі* (Б. Олійник); *Іде весна на*

землю (Д. Павличко); *Пухнем голодні, як прийде весна,*/ Ділим на тиждень кулеші кавалок (Д. Павличко); *Прийдуть весна і літо* (Б. Олійник); *Прийде весна*/ *Птахи із вирію поприлітають* (В. Голобородько); *Весна прийшла так якомсь несподівано* (Л. Костенко). Констатувально-інформативний зміст таких образів помітно домінує над естетично-оцінним і підтверджує, що «людська думка ... складається водночас із логічної ідеї та почуття. І хоч ці два елементи можуть поєднуватись у різноманітних пропорціях, у кожному разі все-таки переважає щось одне: або логічне сприйняття, або почуття. Наша думка в одних випадках буде мати логічну домінанту, а в інших – емоційну» [1, с. 182].

Установлено, що поетичну актуалізацію зафіксованої в лексикографічному тлумаченні семантичної ознаки «тепліє, тане сніг» забезпечують авторські вислови та стимульовані загальномовними асоціаціями розгорнуті метафоричні образи різного змістового наповнення, пор.: *Теплі весняні вітри лоскотали ніздрі./ На бриндушці сніг конав, наче вовк на вістрі* (Д. Павличко); *До мого вікна підійшла весна, розтопилася на шибці квітка льодяна* (Д. Павличко). Акцентування домінантних сем та вираження експресивно-оцінного значення в поданих ілюстраціях відбувається в епітетах (*теплі весняні вітри*) та дієслівних вербалізаторах поетичної дії (*сніг конав, розтопилася квітка льодяна* та ін.).

До стереотипних, кодифікованих і поетичною практикою, і лексикографічними джерелами значень номінації *весна* належить також лексико-семантичний варіант «що-небудь початкове, яке провіщає розквіт, розвиток, перемогу чогось» [2, с. 124]. Зазвичай він конкретизується контекстуальним оточенням, у якому образ *весна* актуалізується як символ народження нового життя. Для української словесності таке значення – традиційне, воно об'єктивно мотивоване циклічним пробудженням природи та пов'язаними з ним позитивними емоціями: «Від весни колись починали на Русі відлік нового року. Оживала природа, раділи, веселилися люди» [3, с. 34]. Таке значення показово відбито у фольклорі (пор. образно-символічну систему веснянок: *Да весна, весна, днем красна,/ Да що ти нам принесла?/ Принесла я вам літечко, зеленє житечко,/ Да хрещатий барвіночок/ Да за тишиненький васильочок,/ Дівкам по віночку,/ Парубкам по квітоньці,/ По гарненькій дівоньці*) і продовжується в індивідуально-

авторській творчості. Зокрема в мовостіях українських авторів другої половини ХХ ст. цей семантичний зв'язок послідовно фіксуємо:

– в автологічних слововживаннях: *Як потепліє, повесніє, у гаї знов зазеленіє новеньке листячко дубове* (Д. Павличко); *Та нові листочки щороку/ Дубок навесні розпускав* (Д. Павличко);

– у розгорнутих метафоричних комплексах: *Як прокинеться вербово/ Березнева далина, – / Золотими по голубому/ Напишу тобі: «Весна»* (Б. Олійник); *Звичайно, я чекаю на весну,/ чешу волосся, щоб трава росла* (П. Килина); *І настала весна. І коріння угору з глибин/ разом з соком землі, що нагадує краці із вин,/ підійма тихий шепіт, і він пророста над землею* (С. Пантюк).

Універсалізація розглядуваної семантики показово відбувається в екзистенційній позитивно маркованій кореляції *відродження – воскресіння*, пор.: *А верба, як сива удовиця,/ Весняного воскресіння жде* (М. Руденко); ... *дух весни прокотиться над світом/ І воскресає знов Днірова далина* (М. Руденко).

Виконане дослідження дає підстави стверджувати, що метафоричний розвиток теми відродження природи часто скеровується в річищі психологізації поетичної мови, перетинаючись із семантичною площиною «духовне відродження людини»: *Весна прийшла ... / Аж навіть жити хочеться мені* (Л. Костенко); ... *весна торкнулася до серця – / І щось живе затьохкало в мені* (І. Гнатюк); *Звичайно, я чекаю на весну,/ чешу волосся, щоб трава росла* (П. Килина). Особливо виразно цю тенденцію простежуємо в корпусі табірної творчості поетів-дисидентів, де образ *весна* набуває ідеологічного звучання: *Не стало тирана,/ І душа, наче крига скресає – весна* (І. Гнатюк); *Кожен рік у травні, навесні, / Наші грізні бойові гармати / Салютують миру – не війні!* (В. Симоненко), синонімізується з поняттям *воля*, зближуючись із ним у структурах порівняння: *Та марно я, леліючи надію,/ неначе волі, ждатиму весни* (І. Гнатюк).

Варто вказати, що усвідомлення *весни* як часу цвітіння, буяння природи – традиційна тема української поезії. Основними вербалізаторами відповідної семантики в цьому типові метафоротворення варто визнати дієслово *цвісти*, номінації *квіти*, *квітка* (а також їх видові конкретизатори, як-от *тюльпани*, *троянди*), які опиняються в одній лексико-семантичній площині зі словом *весна*: *Цвіте весна садами молодими* (Л. Костенко); *Весна ... цвіте рясними закапелками* (Л. Костенко); *Весна підніме келихи тюльпанів*

(Л. Костенко); ... *вся в гірляндах, як індійська жриця, весна ряхтіла в іскорках роси ... / А під вікном цвіли у нас троянди* (Л. Костенко).

Інтенсифікація розглядуваної семантики здійснюється при віднайденні авторами вдалих контекстуально-синонімічних висловів, які візуалізують та аудіалізують образ весняного пробудження природи. Наприклад, до таких зараховуємо ситуативні образні кореляції *бузок цвів – бузок гримів, дерева, сади цвітуть – весна збиває шумовиння* і под.: *Була війна, була весна! Гримів бузок, як спалах неба коло хати* (Л. Костенко); *Весна збиває шумовиння у пелюсткове ескімо* (Л. Костенко); *Скрізь – грудки тиші у веснянім шумовинні* (Е. Андіївська). У таких метафоричних рядах формується опредметнений образ *весни*, що відбиває особливості конкретно-зорового сприйняття цієї пори року, її усвідомлення через характерні тільки для неї явища природи, реалії тощо.

Пов'язуючись із коханням, розквітом почуттів, семантична ознака 'відродження, оновлення' переноситься у сферу емоційного життя людини. Найтісніше їх текстове зближення відбувається в межах генітивної метафори: *Тобі присвячую я літ своїх світання, / Весну думок, весну свого кохання* (М. Вінграновський) та предикативної метафори: *Ти ще моя – / ніким не торкана весна* (Ю. Коломієць).

Сила вияву почуттів увиразнюється в синкретичному порівняльно-антитетичному образі такого змісту: *Любити відчайдушно, як весна, / Ненавидіти, як зима, нещадно – / Се повноцінність* (Б. Олійник).

Зазначимо, що експресивно-емоційний образ аналізованої номінації вдало доповнює зафіксована в «Словнику знаків етнокультури» теза про те, що «весна асоціюється з радістю, здійсненням бажань, добрими сподіваннями» [4, с. 80]. Відповідна семантика реалізується в метафорах різного структурно-граматичного оформлення – епітетних: *Життя – це, мабуть, усміх весняний* (Д. Павличко), предикативних: *І засміялась провесінь: – Пора!* (Л. Костенко) тощо.

Апелюючи до мовного та побутового досвіду читачів, поети слушно звертаються також до асоціативного пов'язування весни з прильотом птахів. Це логічно зумовлює активне втягування в мікрополе «весна» національно маркованих орнітономенів *ластівка, жайвір* і т. ін.: *Крилаті брови ластів'їні / Несуть на крилоньках весну* (І. Драч); *Може б не було / весни без жайворів, / якби збилися вони / з путі* (А. Пашко).

У численних авторських контекстах образ *весна* увиразнюється через динамічні аудіальні характеристики (звук води, спів птахів), які

в сукупності творять комплексний звуковий образ пори року: *Реве повесіння в оглухлім яру* (В. Стус); *Ранньої весни слухаю вперше голос синички/ Із-за кам'яної стіни* (В. Голобородько); *Мабуть, ніде так боляче весною/ Не розривають серця солов'ї* (І. Гнатюк).

До показових вербалізаторів звукової семантики, актуалізовуваної в межах мікрополя *весна*, зараховуємо дієслово *дзвеніти* («перен. звучати дзвінко» [6, с. 264]) та похідний від нього віддієслівний іменник *дзвін*. За їх посередництвом номінація *весна* змістово перетинається зі складниками лексико-семантичного поля *природа*: *Весна, дівчисько в ластовинні, ще не ціловане в уста ... дзвенить лісними закамарками* (Л. Костенко); *Весняний дзвін синиць, переклик голубів* (Б. Олійник).

Звуковий образ весни продуктивно розвивається також за рахунок традиційного для національної поезики асоціативно-метафоричного ототожнення зі звуками танення снігу, дзюрчання води: *Весняний потічок зажебонів* (В. Стус); *Чи весняний струмочок проспіває/ По тих заглибинах своє життя* (Д. Павличко). Послідовна позитивна маркованість, властива проілюстрованим синкретичним образам, закладена вже у внутрішній формі дієслів *зажебонів*, *проспівав* як носіїв семантики звуку (пор. *жебоніти* – «говорити швидко, весело, з охотою, але неголосно. // 2. перен. Створювати тихі, одноманітні звуки (шелест, дзюркотіння т. ін.) [6, с. 516]; *проспівати* – «видати мелодійні звуки. // перен. прозвучати співуче» [6, с. 293]).

Функціонування образу *весна* в мові української поезії другої половини ХХ ст. – це також розгортання відповідної епітетної сполучуваності. Адже, як відомо, художні означення не тільки дають змогу синтезувати «точність і достовірність зображення з оцінним авторським поглядом» [8, с. 289], але й сприяють семантичному збагаченню стрижневої номінації, оформленню нових, контекстуальних значень.

Виконане дослідження дає підстави стверджувати, що уживані в мові аналізованих творів епітети до часоназви *весна* формують розгорнуту мікропарадигму. У її межах структуруються тематичні групи означень, що маркують:

– швидкість настання // закінчення пори року: *Скоро-скоро літо переможе/ цю весну забарну* (В. Стус);

– характер погоди, температури: *Хай глей, чи глина пащею масною/ Оближеться холодною весною –/ То й що із того!* (І. Драч);

– колір: *Самота, самоти/ в берег – крига. І сонце високе./ Чорно-біла весна між крижин, рябуватих охвиль* (В. Стус);

– враження, психологічне сприйняття: *Весна предивна./ Як не сніг, то хляпа* (Л. Костенко).

Загальну для всього ЛСП «час» тенденцію до антропоморфізації підтверджує епітетний образ *немічна весна*, зафіксований в одному з текстів К. Москальця: *Є немічна весна, апатія без краю./ І обриси тремкі, і це стрімке перо;/ Самотній мед гіркий, а іншого немає/ У світі, де реве та стогне Ахеронт* (К. Москалець). Оказіональність змісту цієї сполуки визначає використання прикметника *немічна* як художнього означення до номінації *весна*. При їх контекстному поєднанні периферизується первинне значення прикметника «недостатньо сильний.., безсилий» [6, с. 337], натомість актуалізується образне «незначний, слабкий силою свого вияву» [6, с. 338].

Варто зауважити, що крім епітетів, помітне текстотвірне навантаження мають також метафори, граматично оформлені як генітивні конструкції. У поетичних словосполучах цього типу іменник *весна* часто поєднується з поняттями, які підтверджують антропоцентричність мовомислення авторів. Це зумовлює накладання мікрополів «весна» та «соматичний портрет людини»: *Набряклі залози весни/ над стінами районних центрів* (С. Жадан) і «психологічний портрет людини»: *Вітчизно-сльозе-мріє-сну./ Прийми болінь моїх весну* (М. Вінграновський).

Граматичне й змістове узалежнення від понять сакральної сфери – епізодичне: *Бо за сурмою пророкою/ Під корогвами весни/ Підуть у вічність вони/ Прямо з Параду урочого* (Б. Олійник).

Акцентуємо увагу на тому, що увиразнення, змістової конкретизації генітивних метафор із семантичним центром *весна* досягають за рахунок їх ускладнення епітетними характеристиками. Зазвичай вони не тільки компонентно поширюють склад метафори, але й указують на певні особливості, властивості описуваної пори року, акцентуючи семи:

- ‘запах’: *І весни такі пахучі згустки / Розплескалися об голубий фасад* (В. Симоненко);
- ‘колір’: *Я син сизого неба, не синього неба весни* (Б. Рубчак);
- ‘звук’: *... весни трембітна гра* (В. Вовк).

Дієслівні метафори – це насамперед характеристики природного процесу настання та перебігу весни. Крім проаналізованих вище і значною мірою конвенціоналізованих висловлень *весна квітуче, весна цвіте* і под., у поетичному словнику другої половини ХХ ст. фіксуємо також численні авторські слововживання, які демонструють нові типи вербалізації

традиційної семантики. Передусім це відбувається завдяки оновленню дієслівної сполучуваності номінації *весна* та її включенню до складу кількоступенево організованих асоціативно-метафоричних комплексів, як-от: *Це вже не сон – це вже весна/ Безсонна бродить, як мана* (І. Драч); *Та вже весна простягає/ до Бруньки змокрілі руки* (І. Драч); *Чого весна вже празникує, коли ще білими крильми/ завія й шпарки закоркує* (І. Драч); *Хай відвертаються плечима весни* (Б. Бойчук). Засвідчена в цих контекстах загальна тенденція до антропоморфізації абстрактна *весна* підтримується і в метафорах, де роль вербалізатора ліричної дії виконують дієслова на позначення процесів мислення: *Думають весни вербовим пухом* (М. Руденко), тактильного та візуального сприйняття довкілля: *Дніпровими високими очима/ Дитинно-сіро глянула весна* (М. Вінграновський); *Весну прозоро торкаси, немов обличчя дитини,/ Вона глядить на тебе блакитними очима* (Б. Рубчак) і т. ін.

Скерованість поетичної мови на незвичні визначення, на виявлення несподіваних зв'язків між словами зумовлює встановлення нових асоціацій, які часто стають пізнаваними рисами певних індивідуальних стилів. Зокрема, для образної системи творів Д. Павличка такою рисою можна визнати репрезентацію картин весняного буяння природи через динамічні образи з опертям на дієслова та дієслівні сполуки – носії семи 'вогнь'. Наприклад: *Все горить в огні весни* (Д. Павличко); *Розкладала весна багаття по обочах і садках* (Д. Павличко) .

Встановлено, що окрім традиційних епітетних та метафоричних поетичних формул, номінація *весна* активно вводиться також до складу розгорнутих (кількісно більших за двочлен і тричлен) образних контекстів, поетичний сенс яких визначається фігурою антитези.: *Весна. А вітер – наче восени. Чекає дощ зірватися щомиті. Як рідко ти приходиш в мої сни! Великим смутком спогади омиті* (Л. Костенко). У поданій ілюстрації протиставлення *весни* та *осені* (останній – через змістове посередництво мікрообразів *дощ, листопад*) актуалізує закріплені в мовно-поетичній свідомості українців стереотипні асоціації «весна – пора розквіту природи, пора кохання», «осінь – час сезонного завмирання природи, час згасання почуттів». Таке метафоротворення спирається на асоціативний досвід читача, виводячи його за межі ліричного часопростору та викликаючи в нього прогнозовану аперцептивну реакцію. Зазвичай цьому сприяє поєднання прямого і переносного значень, коли символічний зміст

протиставлених часономенів реалізується одночасно з їх конкретним значенням, підтримуючись текстовими конкретизаторами.

В ідіостилі представниці фольклорного напрямку в поезії кінця ХХ – початку ХХІ ст. Людмили Ромен синхронне вживання номінацій *весна* та *дощ*, *листопад* (як вербалізаторів образу *осінь*) зумовлює стилістичне накладання різночасових площин: *Душа моя, роз'ятрена, болить./ Весну Ярило вже квітчає,/ мені ж дощі холодні йдуть услід* (Ромен Людмила); *Душа готова в тайну пірнути сю глибоку,/ Ваи листопад цілунками зустрине хай весна!* (Ромен Людмила). При цьому встановлене вище експресивно-емоційне значення номінації *весна* підтримується міфопоетикою власної назви *Ярило* – «один з найдавніших і найпопулярніших богів у слов'ян. У ньому уособлюється родюча сила весняного сонця, яке дає життя всьому живому» [5, с. 50].

Зазначимо, що в межах розгортання лексико-семантичного мікрополя «весна» спостерігаємо також регулярне звернення до народнопісенного досвіду освоєння відповідного образу, а також до практики його використання в поезії попередніх періодів. До таких належать:

– ремінісценція до системи народної пісні, зокрема до образів та тропів веснянок: *Ой весна-красна, що ж нам винесла?/ Як ти звісила по небесоньках долю-райдугу* (І. Драч); *Провічає/ раннім громом красну/ весну* (І. Драч);

– інтертекстуальні апеляції до відомих українському читачеві текстів-прецедентів: *Як упав же він на білий,/ На останній сніг весни, –/ Налетіли гуси та й сіли/ В узолів'ї, мов сніг* (Б. Олійник) – діалогізація з мовостилем П. Тичини.

Похідний від іменника *весна* прикметник *весняний* – порівняно пасивна одиниця поетичного словника другої половини ХХ ст. Типові контексти його вживання – пейзажні описи, у межах яких він сполучається з назвами реалій ландшафту (*поле*), явищ природи (*грім*, *вода*) тощо. Наприклад: *Вона по водах весняних, розлитих/ Поміж хатами, йде навстріч мені* (Д. Павличко); *Але ти, як весняний грім,/ Стала совістю, і душею,/ І щасливим нещастям моїм* (В. Симоненко); *Але в серці моїм ніколи/ Не замовкне весняний грім!* (В. Симоненко); ... *ти пірнаєш в сон про сон про тишу,/ де глухне ватяно весняний грім* (С. П'ятаченко); *Нагадались мені весняні поля/ з жайвірками* (В. Вовк).

Іноді пейзажно-зображальна функція цих номінацій периферизується, трансформуючись в образно-оцінну: *О березня безум* (В. Стус); *Ми чуєм трав зелений крик,/ Дощів задумані рефрени,/ Це травень, вічний еретик,/ Так з-під землі бомбить зелено* (І. Драч).

Отже, дослідження актуальних для мови української поезії другої половини ХХ ст. типів і напрямків лексико-семантичного розгортання мікрополя «весна» дало змогу встановити, що в аналізованому корпусі поетичної мовотворчості однойменна стрижнева номінація засвідчує систему стійких асоціативно-образних зв'язків (напр., *весна – відродження природи, життя, весна – кохання*) та широку палітру експресивно-оцінних функцій. Найтиповіші ракурси її текстового вживання – пейзажна й інтимна лірика, змалювання й відтворення настрою, почуттів і переживань ліричних суб'єктів. У відповідних контекстах актуалізуються домінантні семи *відродження, розквіт, кохання, радість* тощо.

Виконане дослідження дає підстави стверджувати, що у складі епітетних, метафоричних, порівняльних, антитетичних структур лексема *весна* розширює межі традиційної сполучуваності. При цьому кожна з названих тропеїчних моделей акцентує певні напрямки освоєння аналізованої номінації як фрагмента національно-мовної часової картини світу. Так, за семантикою епітетів встановлюються температурні (*теплий, холодний*), колірні (*зелений, синій, блакитний*) та одоративні (*запахний*) параметри. У межах генітивної метафори іменник *весна* сполучається з поняттями, які підтверджують антропоцентричність мовомислення сучасних авторів, демонструючи накладання мікрополя «весна» та «соматичний портрет людини», «психологічний портрет людини». Дієслівні метафори – це основний засіб поетичної репрезентації процесу настання та перебігу весни (*весна квітує, весна цвіте, весна бродить, весна празникує* і под.).

Література

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 364 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпін' : ВТФ «Перун», 2001. – 1426 с.
3. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови / С. Я. Єрмоленко – К. : Довіра, 1999. – 431 с.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник] / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
5. Скуратівський В. Русалії / Василь Скуратівський. – К. : Довіра, 1996. – 736 с.
6. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970. – 1980 с.
7. Трессидер Д. Словарь символов / Д. Трессидер. – М. : Гранд, 2001. – 448 с.
8. Черкаський В. Художній світ Панаса Мирного / В. Черкаський – К., 1989. – 300 с.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2012 р.